

עצי שבת פ' פרק עשרים וארבע - מי שהחשיך קנ"ו ע"א השרה

דף זה הודפס ע"י המורשה לשימוש הפרטי - כל הזכויות © שמורות למחבר: יואל צבי ערערא, רחוב חזון איש 3, בני ברק 51502, ניתן להשיג ספרים או דיסק לקריאה ולהדפסה עצמית אצל המחבר בכתובת הנ"ל או בטל 03-5795243 או 057-3195242

במורסן הוא אמר מפורש שנתנים מים למורסן.

הראשונים כאן, מכח קושיא שהם מקשים, שהגמרא לעיל בדף י"ח כשהיא דנה בענין דומה, לענין דיו, שם גם יש לגמרא את אותו הדיון אם זה הולך אליבא דר' יוסי בר יהודה, או כיון שזה אינו בר גיבול לכן זה לא הולך אליבא דר' יוסי בר יהודה, והגמרא שם נשאת בשאלה.

שואלים הראשונים, הרי כאן אנחנו פוסקים שר' יוסי בר יהודה אומר את זה גם כן במים למורסן, הרי שגם בדבר שאינו בר גיבול סובר ר' יוסי בר יהודה שנתנית המים לא נחשב לגיבול, א"כ מדוע אנחנו לא מביאים מכאן ראיה לענין דיו שבדף י"ח ששם הגמרא נשאת בשאלה.

התוס' שם בדף י"ח מתרצים, שיש שלשה דרגות, יש קמח ומים שזהו בר גיבול, יש נתינת מים למורסן שזה קצת בר גיבול, והדיו שמדובר שם זה לגמרי לא בר גיבול, ועל כן סוברים התוס' שאי אפשר להביא ראיה מכאן, שכאן מה שר' יוסי בר יהודה סובר שנתנית מים למורסן זה מותר בשבת, זה בגלל שעדיין הוא קצת בר גיבול, ולכן נתינת המים עדיין לא נחשב לגיבול, שרק לאחר מכן זה יחשב לגיבול, אבל בדבר שאינו בר גיבול כלל אז נתינת המים היא כבר נחשב לגיבול וזה יהיה אסור גם אליבא דר' יוסי בר יהודה יתכן, זו היא דעתם של התוס' בדף י"ח.

הרמב"ן אומר, שמה שהגמרא כאן הסיקה במסקנא שאליבא דר' יוסי בר יהודה נותנים מים למורסן, זה מספק, אנחנו לא יודעים מהו באמת הטעם של ר' יוסי בר יהודה, האם הוא סובר שנתנית מים למורסן זה אינו בר גיבול וגם בדבר שאינו בר גיבול סובר ר' יוסי בר יהודה שנתנית המים לא נחשב לגיבול, או שאולי ר' יוסי בר יהודה סובר שמים ומורסן כן בר גיבול, ועל כן נתינת המים עדיין לא נחשב לגיבול כל זמן שהוא לא מגבל, ועל כן כיון שכאן זהו מצד ספק אנחנו לא יכולים לבוא לפשוט את האיבעיא בדבר שהוא ודאי אינו בר גיבול, שלענין זה אנחנו לא יודעים מהי דעתו של ר' יוסי בר יהודה.

אומרת הגמרא, **תנו רבנן למדנו בכרייתא, אין גובלין את הקלי**, קלי זהו קמח שעשוי מחטים כאלה שנקלו בתנור, ואותו קמח לעולם לא יחמיץ, כפי שרש"י אומר, הוא לעולם מתוק, וכאן אומרת הכרייתא אין גובלין את הקלי, גם את הקמח הזה אסור לגבל בשבת, **ויש אומרים** ואחרים אומרים שאת הקמח הזה שהוא עשוי מן הקלי גובלין, אותו כן מותר לגבל בשבת.

שואלת הגמרא, **מאן יש אומרים** מי הוא היש אומרים.

עונה הגמרא, **אמר רב חסדא,**

- דף קנ"ו ע"א

רבי יוסי ברבי יהודה היא המ"ד שסובר שמותר לגבל את קמח הקלי במים בשבת הוא רק יוסי בר יהודה, אבל והני מילי הוא דמשני דווקא כשהוא מגבל את זה על ידי שינוי, רק אז מותר לו לגבל את קמח הקלי בשבת.

שואלת הגמרא, **היבי משני** וכי כיצד השינוי צריך להעשות. עונה הגמרא, **אמר רב חסדא, על יד על יד** שיגבל מעט מעט, שלא יגבל הרבה בבת אחת אלא מעט מעט, וכך הוא יגבל

וזה השינוי וכך זה מותר, והשינוי הזה מועיל דווקא אליבא דר' יוסי בר יהודה, שהוא סובר שנתנית המים זה עדיין לא נחשב לגיבול, רק על ידי שמערבבים את זה יחד זהו הגיבול, א"כ את העירבוב הזה הוא יכול לעשות מעט מעט ואז זה נחשב שהוא עשה את זה על ידי שינוי, אבל אליבא דרבי שהוא סובר שנתנית המים זהו עצמו כבר הגיבול, מסביר הרמב"ן, שאליבא דידיה לא שייך שינוי בנתינת מים, שבאיזו צורה שהוא רק ישים את המים לתוך הקמח קלי הוא כבר עשה כאן מעשה של גיבול, ולא שייך לעשות נתינת מים על ידי שינוי, על כן אליבא דרבי לא שייך לגבל את קמח הקלי בשבת, משא"כ אליבא דר' יהודה שהוא סובר שנתנית המים עדיין לא נחשב לגיבול, רק העירבוב, ובעירבוב כבר שייך לעשות על ידי שינוי כפי שהגמרא אומרת על יד על יד, שיגבל מעט מעט בבת אחת (לא הרבה ביחד) ואז מותר לעשות את זה בשבת.

ומסיימת הכרייתא, **ושוין, שבוחשין את השתית בשבת**, אבל שני המאן דאומרים, אלו שחולקים אם מותר לגבל קמח קלי או לא, שניהם שווים שמותר לבחוש את השתית בשבת, ומהו השתית, מסביר כאן רש"י שהשתית זהו למעשה הדבר שעשוי מקמח הקלי, שאת קמח הקלי היו מערבבים עם שמן מים ומלח וזהו השתית, והגמרא עוד מעט תשאל שאם אנחנו אמרנו שאין גובלים את הקלי איך אנחנו אומרים עכשיו ששנים שבוחשין את השתית, **ושותים זיתום המצרי**, זיתום המצרי זה משקה כזה ששותים אותו גם כן שלא לרפואה, וכיון ששותים אותו ג"כ לא לרפואה מותר כבר לשתות אותו גם כן לא לרפואה, מותר כבר לשתות אותו גם כן לרפואה כיון שלא ניכר שהוא עושה את זה לרפואה, שהרי גם שלא לרפואה שותים את המשקה הזה.

שואלת מיד הגמרא, **והאמרת אין גובלין**, איך אנחנו אומרים ששוין שבוחשין את השתית בשבת, הרי אמרנו שאסור לגבל, אפילו אליבא דר' יוסי בר יהודה שהוא סובר שכן מותר לגבל זה דווקא על ידי שינוי, כאן אנחנו אומרים שבוחשים את השתית בשבת, הרי זהו גיבול.

עונה הגמרא, **לא קשיא, הא בעבה הא ברכה**, כל מה שאמרנו שאין גובלין את קמח הקלי שאמרנו מחלוקת, שאין גובלין ויש אומרים גובלין, זה הכל בבליה עבה, ואז זה יותר גיבול, ועל כן אנחנו סברנו שאין גובלין, ור' יוסי בר יהודה אמר שצריך שינוי, אבל הא ברכה, כאן שכתוב ושוין שבוחשין את השתית מדובר שהוא עשה בליה רכה, וכאן כבר לא צריך לעשות על יד על יד, כאן הוא כבר יכול לעשות הרבה בבת אחת, אבל מ"מ, והני מילי הוא דמשני, גם כאן באופן שבוחשין את השתית כן גם כן צריך לעשות שינוי. **היבי משני** איך הוא כאן משני.

אמר רב יוסף, בחול נותן את החומץ ואחר כך נותן את השתית, כיום חול דבר ראשון הוא שם את החומץ ולאחר מכן הוא שם את שאר הדברים, **בשבת נותן את השתית ואחר כך נותן את החומץ**, בשבת הוא עושה שינוי, הוא שם דבר ראשון לתוך הכלי את השתית, ורק לאחר מכן הוא שם את החומץ, ואז הוא כבר יכול לערב אפילו כמות גדולה,

זו ולקחת את זה ולשים את זה לפני בהמה אחרת, כך לומר כאן רש"י.

אבל התוס' מקשים שאי אפשר לומר כך, שאת זה הוא לא היה צריך לשאול אותו, שזו משנה מפורשת לעיל בדף ק"מ ע"ב שמותר לקחת מבהמה אחת ולשים לפני בהמה אחרת, וכמו כן שאר הראשונים מקשים את זה על רש"י.

ועל כן הם לומדים שהפירוש לפרק זהו כמו מה שלמדנו קודם, שכשהגמרא אמרה שהוא מערב שתי וערב, היא שאלה והרי זה לא עירבוב טוב, והיא ענתה שהוא מעביר את זה לכלי אחר, זה הכוונה כאן גם כן, האם מותר לגבל בצורה של עירוי מכלי אחד לכלי שני, שזהו עירוי על ידי שינוי, שאחרי שהוא אמר לו שאסור לגבל הוא שאל אותו האם בצורה כזאת כן מותר.

אמר מותר אז הוא ענה לו שזה כן מותר.

הרי"ף כאן בהלכותיו, מביא את כל המימרא הזאת של זעירי, שהוא שאל את ר' חייא אם מותר לגבל או אסור, והוא ענה לו שאסור.

ושואל הבעל המאור, שכפי שנראה כאן מכל סוגית הגמרא, וכפי שהפוסקים מכריעים שההלכה כאן היא כפי ר' יוסי בר' יהודה, כיון שהמשנה אצלנו סותמת כמותו, ואם כך מדוע היא הביא כאן את המימרא הזאת שר' חייא אמר שאסור לגבל, שהרי אנחנו פוסקים כר' יוסי בר' יהודה שכן מותר לגבל, ומדוע הרי"ף פסק כאן את המימרא הזאת של ר' חייא.

ואומר הרמב"ן שכאן כל השאלה היתה בענין גיבול גמור, דהיינו גיבול שלא על ידי שינוי, ועל כן הוא פסק שאסור לגבל וא"כ אז זה כבר כן להלכה, שהרי בלא שינוי גם ר' יוסי בר' יהודה סובר שאסור לגבל, וא"כ המימרא הזאת היא כן אליבא דהלכתא, כך אומר הרמב"ן וכך הוא מסביר את דעתו של הרי"ף.

ומכח זה אומר הרמב"ן, מצאנו כאן כמה חילוקים בענין גיבול, יש גיבול לצורך האדם, שלצורך האדם התרנו גם כן גיבול מושלם, אלא שהשינוי הוא או בבליה עבה כשהוא עושה את זה מעט מעט, או בבליה רכה שהוא שם את השמן קודם, עכ"פ מותר גם כן לבלול לגמרי, לעשות גיבול מושלם, רק שהוא יעשה את זה על ידי שינוי, זהו כשזה עשוי לצורך האדם, ואילו מצד שני אנחנו רואים כאן את ההלכה של זעירי שזהו לצורך השוורים, ששם לא התרנו לגבל גיבול מושלם רק מכלי אל כלי, שזה לא גיבול מושלם, והשינוי הוא כאן בצורה של הגיבול גם כן, לצורך שוורים רק בצורה כזאת מותר.

ועוד אומר הרמב"ן, שמה שלמדנו אצלנו במשנה שכתוב נותנים מים למורסן אבל לא גובלין, שם זה כבר לגמרי אחרת, ולצורך התרנגולים אסרנו כלל את הגיבול, שאפילו מה שהתרנו אצל השוורים אצל התרנגולים גם כן אסרנו, שאצל התרנגולים אפילו גיבול שאינו מושלם גם כן אסור, מסביר הרמב"ן שהם לא צריכים את הגיבול כיון שהם על ידי ניקור במקור שלהם זה מתגבל מעצמו.

על כן אומר הרמב"ן מה שכתוב אצלנו אבל לא גובלין, הכוונה שאין באמת שום היתר של גיבול, כיון שמדובר בתרנגולין.

כך שיוצא אליבא דהרמב"ן שיש שלוש דרגות, לצורך האדם

שכל מה שהצרכנו אליבא דר' יוסי בר' יהודה לעשות על יד על יד זה דווקא בבליה עבה, אבל בבליה רכה שם כבר אפשר לגבל גם כן כמות גדולה בבת אחת, אבל כפי שאמרנו שיעשה שינוי שישים את מה שהוא שם תמיד קודם שישים בשבת לבסוף.

אומרת הגמרא, לוי בריה דרב הונא בר חייא לוי בנו של רב הונא בר חייא, **אשכחיה לגבלא דבי נשיה**, מצא את שומר הבהמות של בית אביו, (גבלא זהו שומר הבהמות, דבי נשיה פירושו של בית אביו, ומובא כאן בצד שתוס' לעיל בדף כ"ג ע"ב רצו לומר ש"דבי נשיה" מתאים לומר דווקא כשאביו אינו בחיים ואז הכוונה דבי נשיה של בית אמו, אבל התוס' מביאים כראיה מסוגיתנו שמתאים לומר דבי נשיה גם כשאביו כן בחיים, שכאן אנחנו נראה שאביו של לוי בריה דרב הונא בר חייא כן היה בחיים ומ"מ אומרים דבי נשיה) **דקא גביל איך** שהוא מגבל על ידי שינוי את המאכל עבור השוורים, **וספי ליה לתוריה** והוא האכיל את השוורים, **במש ביה בעט בו, אתא אבוה אשכחיה בא אביו ומצא אותו איך שהוא בעט בגבלא מדוע הוא נהג כך, אמר ליה אמר לו אביו הכי אמר אבוה דאמך כך אמר אבי אמך משמיה דרב, ומנו ומי הוא אבי אמו של לוי בריה דרב הונא בר חייא, רבי ירמיה בר אבא, דהיינו שר' ירמיה בר אבא אמר משמו של רב גובלין ולא מספין שמותר לגבל על ידי שינוי, כפי שלמדנו כבר קודם שמותר על ידי שינוי לגבל, אבל ולא מספין, אסור להאכיל את השוורים כפי שלמדנו כבר לעיל שאסור לשים להם אוכל למקום שהם לא יכולים להחזיר, **ודלא לקיט בלישניה** ואותו עגל קטן שהוא בעצמו לא יכול לאכול לכה, **מהלקיטין ליה מאכילים אותו**, אבל גם כן דווקא במקום שהוא יכול להחזיר ולא במקום שאינו יכול להחזיר, ומה הכוונה כשאמרנו גובלין, והני מילי הוא דמשני דווקא על ידי שינוי מותר לגבל אבל שלא על ידי שינוי אסור לגבל.**

שואלת הגמרא, **היכי משני וכי כיצד הוא משנה כשהוא מגבל עבור השוורים.**

עונה הגמרא, **אמר רב יימר בר שלמיא משמיה דאבבי, שתי וערב דווקא הלן וחזור ולאורך ולרוחב**, אבל שלא יסוכב כשהוא מערב, וזהו השינוי בגיבול, שהרי גיבול כדרכו על ידי ערבוב בתנועה סיבובית כזאת שהוא מסוכב עם הכף וכך הוא מערב, כאן הוא הולך רק שתי וערב, וכך זהו השינוי. שואלת הגמרא, **והא לא מערב שפיר והרי זה לא מתערבב טוב**, וכי כיצד הוא יעשה שכן יתערבב טוב על ידי שינוי. עונה הגמרא, **אמר רב יהודה מנערו לכלי הוא מנער אותו מכלי אחד לכלי שני**, וכך נעשה כאן העירבוב טוב, אבל הוא על ידי שינוי.

אומרת הגמרא, **כתיב אפינקסיה דועירי על פינקסו של זעירי** היה כתוב, **אמרית קדם רבי אמרתי לפני הרבי שלי, ומנו ומי הוא הרבי שלי, רבי חייא**, [שאלתי אותן] **מהו לגבל האם מותר לגבל בשבת או אסור לגבל בשבת.**

אמר אסור אז הוא אמר שאסור לגבל בשבת.

שוב שאלתי אותו מהו לפרק.

ומסביר רש"י שלפרק הכוונה לתת מתוך כלי שלפני בהמה

עצי שבת פ' פרק עשרים וארבע – מי שהחשיך קניו ע"א השרה

דף זה הודפס ע"י המורשה לשימוש הפרטי - כל הזכויות © שמורות למחבר: יואל צבי ערערא, רחוב חזון איש 3, בני ברק 51502, ניתן להשיג ספרים או דיסק לקריאה ולהדפסה עצמית אצל המחבר בכתובת הנ"ל או בטל 03-5795243 או 057-3195242

ואיך זה יתכן לומר, והאמר רב אשי הרי רב אשי עצמו אמר, **אנא אני, ודימי בר קקוותא** (זהו שם של אדם, הוויין בחד **בשבא**, אני והוא שנינו נולדנו באחד בשבת, **אנא מלך**, והוא הוה ריש גנבי, רב אשי נהיה מלך, דהיינו רב חשוב, כפי שרואים תמיד שמאן מלכי, רבנן), ודימי בר קקוותא נהיה ראש הגנבים.

אלא עוה הגמרא, **אי כולו לטיבו, אי כולו לבישו**, או כולו לטוב או כולו לרע, זו הכוונה "ולא חדא ביה", שלא תמצא בו שינוי, או שיהיה כולו כך או כולו כך.

אומר המהרש"א, שבכך מוסבר באמת, שהרי כתוב שמשביעים אותו תהיה צדיק ואל תהיה רשע, שזה לא נגזר מלמעלה כיצד יראה האדם, על כן אומר המהרש"א על ידי המזל יכול להגזר שהאדם יהיה או כך או כך, ובידי האדם הבחירה לבחור, או ריש גנבי או מלך.

(המהרש"ל אינו גורס את המילים הבאות, אבל מדברי המהרש"א נראה שהוא כן גורס את זה).

שואלת הגמרא, (**מאי טעמא** מדוע זה באמת כך שמי שנולד באחד בשבת הוא או כך או כך).

עונה הגמרא, **דאיברו ביה אור וחושך שנברא באותו יום אור וחושך**, ע"כ האדם שנולד באותו היום או שהוא שייך לאור או שהוא שייך לחושך.

המהרש"א מביא מדרש, ש"ויקרא אלקים לאור יום" זה יעקב, ו"לחשך קרא לילה" זה עשו, הרי שאנחנו כבר רואים במדרש שדימו כאן את בריאת האור של יום הראשון לצדיק, ואת בריאת החושך לרשע, לעשו.

האי מאן דבתרי בשבא יהי גם זה היה כתוב על פנקסו של ר' יהושע בן לוי, שמי שנולד בשבת, **גבר רגון** הוא יהיה איש רגון.

מאי טעמא, משום דאיפליגו ביה **מא** שבאותו יום שני נתחלקו המים העליונים והתחתונים.

ומביא כבר המהרש"א שמטעם זה ביום שני לא נאמר בו כי טוב, ועל כן אותו אדם שנולד באותו יום יש לו את הנטיעה לרגזנות.

והמאירי כבר מבאר את כל הסוגיא כאן, ואומר שודאי שכל אלו הדברים לא מכריחים את האדם להתנהג בצורה כזאת, אלא על ידי המזל יש לו נטיעה לאותו דבר, אבל ודאי שעל ידי טבילה ועל ידי התאמצות האדם יכול להשתנות מן אותו המזל, וזהו תפקידו של האדם בעולמו, והאדם לא יכול לפטור את עצמו מן הדין על ידי זה שהוא נולד במזל מסויים וזו היא נטיעתו.

האי מאן דבתלתא בשבא אדם שנולד ביום שלישי בשבת, יהי **גבר עתיר, וזנאי יחא**, הוא יהיה עשיר וזנאי (מלשון זנות), **מאי טעמא**, משום דאיברו ביה **עשבים** כיון שבאותו יום (יום שלישי) נבראו העשבים, ואומר רש"י שכתוב "תדשא הארץ" והוא דבר שפרה ורבה מאד וממהר לגדל ולצמוח, וזה עצמו כבר ענין של פריצות, מלשון שהוא פורץ וגודל מהר מאד, ועל כן אותו אדם יהיה עשיר מלשון הריבוי שהיה שם של כל מיני הדשאים, ומצד שני פרוץ בזנות, זהו לשון אחד ברש"י.

לשון שני אומר רש"י, שכיון שלא כתוב "למינהו" בעשבים,

התירו גיבול משולם, לצורך השוורים התירו רק גיבול חלקי, ולצורך התרנגולים לא התירו גיבול כלל, וכל מה שתרנו כמובן זה רק על ידי שינוי.

אבל הר"ן כבר מקשה על הרמב"ן, שמי הכריח אותו לומר את השינוי בין תרנגולים לשוורים, אפשר לומר שמה שהמשנה אצלנו אומרת אבל לא גובלין הכוונה גיבול בלא שום שינוי, אבל גיבול על ידי שינוי כמו שמצאנו אצל השוורים יתכן שגם בתרנגולין מותר, וזה הכוונה אצלנו במשנה אבל לא גובלין, שלא גובלים כדרכן, אבל על ידי שינוי כן אפשר לגבל, כך אומר הר"ן דלא כהרמב"ן.

אומרת הגמרא, **אמר רב [מנשיא]**, **חד קמי חד, תרי קמי תרי, שפיר דמי**, לשים מדה אחת של אוכל לפני הבהמה, דהיינו מדה שהוא רגיל לשים לפניו בימות החול, זה טוב תרי קמי תרי, שתי מדות לפני שתי בהמות, זה שפיר דמי, זה גם כן מותר, אבל **תלתא קמי תרי** שלוש מדות לפני שתי בהמות, דהיינו להרבות להם במדה לשים הרבה אוכל לפניהם, זה **אסור**, שרק כמה שהוא שם בחול רק כך מותר לשים גם בשבת.

רב יוסף אמר, **קב ואפילו קביים**, מותר לשים קב ואפילו שני קביים.

עולא אמר, **כור ואפילו כוריים** מותר לשים כור ואפילו שני כוריים, שאין הגבלה במדת האוכל כמה מותר לשים לפני הבהמות.

אומרת הגמרא, **כתיב אפינקסיה דלוי** מצאו כתוב על פנקסו של לוי, **אמרית קדם רבי** אמרתי לפני הרבי שלי, ומנו רבינו הקדוש והרבי של לוי היה רבינו הקדוש, דהיינו רבי, על דהו גבלין **שתיתא בכבל** אני אמרתי לפני רבי שגובלים בכבל שתית בשבת, והוה צוח רבי ורבי (של לוי) היה צוח, ומנו רבינו הקדוש, דהיינו רבינו הקדוש היה צועק על דהו גבלין **שתיתא** על מה שהיו גובלים את השתית בכבל ולית דשמיע ליה ולא היה מי שישמע לו ולית חילא בידיה **למיסר** ולא היה כח בידו לאסור את גבילת השתית בשבת, **מדרבי יוסי ברבי יהודה** כיון שהפסק דין של ר' יוסי בר' יהודה היה נהוג כך ולא היה כח בידו רבינו הקדוש לשנות את הפסק, כי כולם נהגו כפי ר' יוסי בר' יהודה.

עוד אומרת הגמרא, **כתיב אפינקסיה דרבי יהושע בן לוי** היה כתוב על פנקסו של ר"י בן לוי, **האי מאן דבחד בשבא** אדם שנולד ביום ראשון בשבת, **יהי גבר ולא חדא ביה** הוא יהיה גם כן גבר ולא אחד בו, מסביר רש"י שהוא יהיה אדם ששלם במידה אחת, ולא אחת בו ממדה אחרת, דהיינו יהיה לו מדה אחת מושלמת ולא אחרת.

שואלת הגמרא, **מאי [ולא חדא ביה]**.

אילימא ולא חד לטיבו אם נאמר שלא נמצא בו שום מדה אחרת טובה.

והאמר רב אשי **אנא בחד בשבא הואי** הרי רב אשי אמר שהוא נולד באחד בשבת, איך אפשר לומר שלא ימצא בו מדה אחת לטובה בשעה שאנחנו רואים שרב אשי נולד בחד בשבא.

אלא לאו, **חדא לבישו** לא נמצאה בו מדה אחת רעה.

ולאחר מכן למות בשבת, שעל אף שחיללו את השבת בשבת ראשונה מ"מ יתקדש על ידו השבת האחרונה שלו, שעל ידי שהוא ימות בשבת ולא יחללו עליו את השבת, שהרי על מת אין מחללין את השבת, על ידי זה הוא יתקן את מה שהיה אצלו קודם, והקב"ה ימלא את שנותיו מיום אל יום. עכ"פ לפי זה כוונתו של רבא בר רב שילא היא לבוא ולבאר מדוע אנחנו רואים אנשים שנולדו בשבת ולא מתו בשבת, זה בגלל שהם לא נקראו קדישא רבא, כך אומר המהרש"א.

אמר להו רבי חנינא אמר להם רב חנינא, לאותם תלמידים שהקראו לפניו את מה שהיה כתוב על פינקסיה דר' יהושע בן לוי, **פוקן אמרו ליה לבר ליואי** לכו תגידו לר' יהושע בן לוי, **לא מול יום גורם אלא מול שעה גורם** לא המזל של היום גורם, שכפי שראו כאן כל מה שהיה כתוב על פינקסיה של ר' יהושע בן לוי שהוא תלה את כל המזל של האדם באיזה יום הוא נולד, אומר ר' חנינא זה לא תלוי באיזה יום הוא נולד אלא תלוי באיזה שעה הוא נולד, שאז זה תלוי הכוכב משבעת כוכבי הלכת השולטת באותה שעה.

האי מאן דבחמה אותו אדם שנולד במזל חמה, (שזהו מזל שהשמש שולטת), **יהי גבר זיוותן** יהיה גבר עם זיו, עם תואר פנים, **יהי אכיל מדיליה** הוא יאכל משלו ושתני מדיליה וישתה משלו, ורזוהי גליין והסודות שלו יהיו גלויים, **אם נניב לא מצלח אם** הוא ירצה לגנוב הוא לא יצליח.

מבאר כאן רש"י, שהחמה תמיד שולטת רק ביום, היא לא חורגת מגדרה לשלוט בזמן שלא שלה, וזו היא גם כן הסיבה שהוא אוכל תמיד משלו והוא שותה משלו, שכמו שהשמש שהיא שוטלת רק בזמנה ולא חורגת מזמנה, כמו כן אותו אדם יהיה אכיל מדיליה ושתני מדיליה.

וגבר זיוותן, זה פשוט, שכמו שהחמה היא בעלת זיו כמו כן גם הוא יהיה בעל זיו, ורזוהי גליין, והסודות שלו יהיו גלויים, אומר רש"י כמו השמש הזה שהוא פומבי לכל, שהרי השמש היא פומבית, היא לא נחבית, כמו כן אותו אדם לא יהיו לו סודות, אין לו רשות לכסות סודו ונסתרותיו, אלא כשמש הזה הוא יהיה דומה שאין לו רשות לכסות את סודותיו, ועל כן אם הוא יהיה גנב הוא לא יצליח, שהרי גנב כל הצלחתו זה על ידי שהוא שומר את סודותיו.

האי מאן דכוכב נונה אותו אדם שנולד בכוכב נונה, **יהי גבר עתיר, וזנאי יהי, מאי מעמא משום דאיתיליד ביה נורא** שבאותו הזמן נולד האש, מבאר רש"י שבאותו מזל יצר של תשמיש בוער כתנור.

ומדוע באמת הוא יהיה עשיר, מסביר המהרש"א שכשדולק בבית אדם אש זה לשון של עשירות, כפי שמובא בהלכות לשון הרע שאסור להגיד על אדם מסויים שבביתו תמיד דולק האש, דהיינו שמבשלים אצלו תמיד, ועל כן זה סימן לעשירות.

האי מאן דכוכב מי שנולד במזל כוכב, (כוכב ששמו כוכב), **יהי גבר נהיר וחכים** יהיה אדם נהיר וחכם, **משום דספרא דחמה הוא** כיון שהכוכב שולט ביום כמו החמה, ועל כן הוא נחשב לסופר של החמה, וכפי שרש"י מסביר שאפשר לכתוב את הילוכו של החמה דרך הילוכו של כוכב, שהוא תמיד

על ידי כך הם יוצאים בערכוביא ויונקים זו מזו, וזו היא הסיבה כאן לזנאי.

האי מאן דנארבעה בשבא אדם שנולד ביום רביעי בשבת, **יהי גבר חכים** הוא יהיה חכם, ונהיר מפרש כאן רש"י דהיינו שפניו יאירו, הוא יהיה זיוותן, אדם בעל זיו פנים.

ולמטה כאן מובא בשם הערוך שה"נהיר" זה מלשון זכרון, שיהיה בעל זכרון.

מאי מעמא, משום דאיתלו ביה מאורות, שביום רביעי ניטלו המאורות, ועל כן יהיה גבר חכים ונהיר, כפי שרש"י מסביר זה מובן מאד שיהיה חכם, כפי שהמהרש"א גם כן מביא שנה מצוה ותורה אור, שהתורה נקראת אור, ועל כן הוא יהיה חכים ונהיר.

האי מאן דבחמשה בשבא אדם שנולד ביום חמישי, **יהי גבר גומל חסדים** אותו אדם יהיה גומל חסד, **מאי מעמא, משום דאיברו ביה דגים ועופות** כיון שביום חמישי נבראו דגים ועופות, מסביר רש"י שדגים ועופות הם בעלי חיים כאלה שהם לא טורחים לצורך האכילה שלהם, אלא הם ניזונים בחסדו של הקב"ה, על כן זה יום שבאותו יום הקב"ה גומל חסד עם הבריות, על כן אדם נולד באותו זמן הוא יהיה גבר גומל חסדים.

האי מאן דבמעלי שבתא אדם שנולד בערב שבת, ביום שישי, **יהי גבר חזרן** הוא יחזר אחרי דבר מה.

אומרת הגמרא, **אמר רבי נחמן בר יצחק, חזרן במצות** הוא יהיה מחזר אחרי מצוות, ומבאר כאן רש"י מדוע דווקא חזרן במצוות, שכן דרך ערב שבת לחזור אחר מצות שבת, שבערב שבת כל בני האדם טרודים לחזור אחרי המצוות של שבת, על כן האדם שנולד באותו הזמן הוא גם כן יהיה חזרן במצוות.

והמהרש"א מבאר, שבפרק ארבע מיתות מהפסוק (בראשית ב' ט"ז) **"ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל"**, דורשת מזה הגמרא שכאן הוא הצטווה על שבע מצות, ש"ה" היינו ברכת ה', **"אלקים" זו ע"ז, "האדם" זו שפיכות דמים, "לאמר" זו גלוי עריות, וכו', ועל כן כיון שבאותו יום הוא נצטווה על שבע מצוות על כן אותו אדם שנולד באותו היום הוא גם כן יהיה חזרן במצוות.**

האי מאן דבשבתא יהי מי שנולד בשבת, בשבתא ימות הוא גם כן ימות שבת, מדוע, **על דאחילו עלוהי יומא רבא דשבתא** כיון שחללו עליו את השבת, אז זהו עונשו, שהוא צריך למות בשבת.

אומרת הגמרא, **אמר רבא בר רב שילא, וקדישא רבא יתקרי, ואותו אדם שנולד בשבת הוא יקרא קדישא רבה, מלשון קדושה, כפי שאומר רש"י שהוא יהיה פרוש וקדוש, כיון שכתוב בפסוק "ויקדשהו" על כן גם אותו אדם שנולד בשבת יהיה פרוש וקדוש.**

ומבאר כאן המהרש"א, שלמעשה הרי אנחנו מוצאים הרבה שנולדו בשבת ולא מתו בשבת, אומר המהרש"א שזה מה שרבא בר שילא לומר וקדישא רבא יתקרי, שרק אותו אחד שהוא יהיה קדישא רבא יתקרי, רק הוא יזכה להולד בשבת

עצי שבת פ' פרק עשרים וארבע – מי שהחשיך קניו ע"א השרה

ארפו

דף זה הודפס ע"י המורשה לשימוש הפרטי - כל הזכויות © שמורות למחבר: יואל צבי ערערא, רחוב חזון איש 3, בני ברק 51520, ניתן להשיג ספרים או דיסק לקריאה ולהדפסה עצמית אצל המחבר בכתובת הנ"ל או בטל 03-5795243 או 057-3195242

נגזר על פי מזלו שהוא יהיה חכם הוא חכם, ואם נגזר על האדם על פי מזלו שהוא יהיה עשיר אז הוא יהיה עשיר, ויש מול לישראל וגם בני ישראל נתונים לשליטתו של המזל. רבי יוחנן אמר, אין מול לישראל, שבני ישראל לא נתונים לשליטתו של המזל.

שואלים כאן מיד התוס', איך ר' יוחנן יכול לומר אין מול לישראל, הרי רבא אומר בשלהי מועד קטן בני חיי ומוזנות (שבנים חיים ופרנסה) לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזל תליא מילתא, (שזה לא תלוי בזכות אלא במזל), הרי כאן אנחנו רואים שר' יוחנן אומר שאין מול לישראל וא"כ איך רבא אומר שכל אלו לא תלויים בזכות אלא במזל.

עונים התוס', שמ"מ על ידי זכות גדול אפשר לשנות את המזל, שלפעמים המזל הוא זה שקובע, אבל על ידי זכות אפשר לשנות את המזל.

וכמו כן מבאר גם רש"י בד"ה אין מול לישראל, שמה הכוונה אין מול לישראל, דעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה, זה הכוונה אין מול לישראל.

ושואל המהרש"א, אם כך יוצא שאליבא דר' חנינא הסובר שיש מול לישראל, א"כ גם על ידי תפלה וגם על ידי זכות גם כן לא משתנה המזל, כפי שרש"י ותוס' אמרו שכל הכוונה של אין מול לישראל הוא שרק על ידי תפלה וזכות זה משתנה, אם כך כשר' חנינא אומר שיש מול לישראל בהכרח שגם על ידי תפלה וזכות זה גם כן לא משתנה, אם כך שואל המהרש"א איך יתכן שכל התוכחה שהקב"ה אומר "אם בחקותי תלכו" או יהיה טוב ואם לא אז לא יהיה טוב, אם אנחנו אומרים שאליבא דר' חנינא שיש מול לישראל אז גם על ידי זכות ותפלה זה לא משתנה א"כ מה הכוונה של כל הייעודים שייעדו לכלל ישראל.

אלא באמת מוכרח אומר המהרש"א, שכל המחלוקת של ר' חנינא ור' יוחנן זה רק בנוגע ליחיד מישראל, שבנוגע לכלל ישראל ודאי שאין מול לישראל ודאי שעל ידי זכות ותפלה מתשנה המזל של כלל ישראל, שכלל ישראל לא נתונים תחת שליטת המזל אלא בכלל ישראל הכל תלוי בתפלה וזכות, וכל המחלוקת כאן היא על יחיד מישראל, שר' חנינא סובר שמזל מחכים ומזל מעשיר ויש מול לישראל, ור' יוחנן סובר שאין מול לישראל, שגם ביחיד מישראל על ידי תפלה וזכות אפשר לשנות את המזל של היחיד, וכפי שהתוס' הביאו שפעמים שהמזל משתנה שזכה מוסיפין לו על ידי תפלה וזכות, ובני חיי ומוזני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזל תליא מילתא, גם בזה על ידי תפלה וזכות אפשר לשנות המזל הזה.

אומרת הגמרא, ואודא רבי יוחנן לטעמיה ור' יוחנן האומר אין מזל לישראל הולך לשיטתו, דאמר רבי יוחנן מניין אנחנו יודעים שאין מול לישראל, שנאמר (ירמיהו י' ב') כה אמר ה', אל דרך הגוים אל תלמדו, ומאותות השמים אל תחתו, כי יחתו הגוים מהמה, א"כ משמע מהפסוק גויים יחתו שרק הגוים הם שיחתו מכל אותות השמים, ולא ישראל כי הם מעל המזל, ור' יוחנן למד שזה הולך גם כן על כל איש מישראל, ועל כן הוא סובר אין מול לישראל.

אומרת הגמרא, ואף רב סבר אין מול לישראל גם רב סובר

מצוי אצל חמה, ועל כן הוא גם כן דומה לחמה לכן יהיה נהיר וחכים.

האי מאן דכלבנה אדם שנולד במזל לבנה, יהי גבר סביל מרעין הוא יסבול הרבה, כמו הלבנה שמתוונה והולכת, שהיא הולכת ומתמטעת, בנאי וסתיר סתיר ובנאי הוא יבנה ויסתור ויסתור ויבנה, כמו שהלבנה בתחלת החודש היא הולכת ומתרבה ולאחר מכן היא שוב הולכת ומתמטעת, אכיל דלא דיליה ושתי דלא דיליה הוא יאכל לא משלו והוא ישתה לא משלו, כמו הלבנה שהיא שולטת גם כן בזמן השמש והיא חורגת מהזמנים שהוקצו לה, ורווהי כסיין והסודות שלו יהיו מוכסים, אם נגב מצלח אם הוא יגנוב הוא יצליח, שזו היא תחינתה של הלבנה שהיא מסתרת.

האי מאן דבשבתאי אותו אדם שנולד במזל שבתאי, יהי גבר מחשבתיה בטלין המחשבות שלו יהיו בטלים, ואית דאמרי ויש אומרים, כל המחשבות עליה בטלין שכל המחשבות שחושבים עליו בטלין, ששבתאי זה מלשון השבתה.

והמהרש"א כאן מבאר, שמדוע באמת זה כך במזל שבתאי, שלפי סדר המזלות שבתאי משמש תמיד בתחלת השבת, והמזל שלו מרמו על החורבן הוא ביטול והשבתת כל דבר, ולכן באמת מלאכה אסורה בו ביום בשבת, שזהו המזל של שבתאי, שאז זהו המזל של השבתת כל דבר, וזה הכוונה גבר דמחשבתיה בטלין, שהמחשבות שלו תהיו בטלים, והמהרש"א מדמה כאן את המעשה בחסיד אחד שהוא חשב לגדור את הפירצה של הגדר שלו בשבת, והוא ביטל את מחשבתו והשבית אותה, ולא רצה גם כן לחשוב על כך, ומכח זה הוא כבר לא גדר את הפירצה בגדר, ונעשה לו נס וגדל שם צלף, עכ"פ זו הכוונה כאן מחשבתו בטלין וכו'.

האי מאן דבצדק אדם שנולד בצדק, יהי גבר צדקן הוא יהיה צדקן.

ומה הכוונה צדקן, אמר רבי נחמן בר יצחק וצדקן במצות הוא יצטדק במצוות, במצות צדקה.

האי מאן דבמאדים מי שנולד במזל מאדים, יהי גבר אשיר דמא הוא יהיה גבר ששופך דם.

אמר רבי אשי, אי אומנא או שהוא יהיה אומן מקיז דם, אי ננבא או שהוא יהיה גנב לסטים והוא ירצח נפשות, אי טבחה או שהוא יהיה שוחט, אי מוחלא או שהוא יהיה מוהל, עכ"פ הוא יהיה שופך דם.

וגם כאן אומר המהרש"א שאפשר להסביר שמן השמים נגזר עליו שהוא יהיה שופך דם, אבל הוא יכול לעשות את זה ליצורך מצוה והוא יכול לעשות את זה ליצורך עבירה, וזה כבר תלוי בבחירתו של האדם.

אומרת הגמרא, אמר רבה, אנא במאדים הואי אני נולדתי במזל מאדים.

אמר אביי אמר לו אביי, מר נמי גם אתה רבי עניש וקמיל אתה גם כן מעניש וקוטל את מי שלא נשמע לך, כיון שאתה באמת במזל מאדים.

אומרת הגמרא, איתמר למדנו, רבי חנינא אומר, מול מחכים, מול מעשיר, ר' חנינא סובר שעל ידי המזל האדם חכם, אם

רואה אויל ולא אתי הוא הולך לקטול (לכרות) קנים באדם אבל הוא לא יחזור, מריק ליה חיויא ומיית נחש יכיש אותו והוא ימות, אמר ליה שמואל לאבלט אי בר ישראל הוא אויל ואתי אם הוא יהודי הוא ילך ויחזור, מסביר רש"י שתפלה יכולה להועיל לו כיון שאין מזל לישראל, ועל כן אין שום הכרח במה שאתה רואה באיצטגנינות שאותו יהודי ילך ולא יחזור, אין זו ראייה כי תפלה יכול להועיל לו שילך וכן יחזור, אדיתבי תוך כדי שהם נשאר יושבים שם, אויל ואתי הלך אותו אדם וחזר עם הקנים שהוא קטל באגם, קם אבלט שדיה למוניה קם אבלט והשליך את חבילת הקנים מכתפיו של אותו אדם, אשכח ביה חיויא דפסיק ושדי בתרתי גובי והוא מצא שם נחש שהיה קטוע לשנים והיה מונח בשני חבילות של קנים, חציו בחבילה אחת של קנים וחציו בחבילה נוספת של קנים, אמר ליה שמואל אמר לו שמואל לאותו אדם מאי עבדת איזה מעשה עשית, ששמואל הבין שאם מזלו של אותו יהודי היה שנחש יכיש אותו וימות ודאי שהוא עשה איזה שהוא מעשה של צדקה שהזכות גרמה לו שהוא ינצל ממזלו וכן יחיה, אמר ליה אמר לו אותו אדם, כל יומא הוה מרמינן ריפתא בהרי הרדי המנהג שלנו שכל יום כל אחד נותן את הלחם שהוא מביא אתו בקערה משותפת, ואכלינן וכולנו אולכים מאותה קערה משותפת, האידנא כעת (היום), הוה איכא חד מינן היה אחד מאתנו, דלא הוה ליה ריפתא שלא היה לו לחם (דהיינו שאותו אדם שם לב שהיה שם אדם אחד שלא הביא אתו לחם כיון שלא היה לו), הוה קא מיכסף והוא התבייש מה הוא יעשה בשעה שיאספו כולם את הלחם והוא לא יהיה לו מה להכניס לתוך הקערה המשותפת, אמינא להו ואני אמרתי להם (כך מספר אותו אדם) אנא קאימנא וארמינא אני אהיה אותו אדם שיאסוף את הלחם מכולם, כי מטאי לגביה כהגעתי לאותו אדם שלא היה לו שואי נפשאי כמאן דשקילי מיניה עשיתי את עצמו כאילו לקחתי ממנו, כי היכי דלא ליכסף כדי שהוא לא יתבייש, והוא שם משלו במקום משל אותו אדם, אמר ליה אמר לו שמואל, מצוה עבדת עשית מזוה כזאת שגרמת לו לאותו אדם שיקבל את הצדקה בלא בושה, נפק שמואל ודרש שמה שכתוב בפסוק (משלי י) וצדקה תציל ממות, ולא ממותה משונה אין הכוונה שזוה יציל את האדם כשהוא צריך למות שבמקום שהוא ימית במיתה משונה שימות במיתה ראויה ומכובדת, אלא ממותה עצמה אלא זה מציל לגמרי ממותה, לא רק ממותה משונה אלא זה מציל לגמרי ממותה, שאדם שנגזר עליו למות במיתה משונה הצדקה עד כדי כך יכולה להציל אותו לא רק שימות במיתה ראויה אלא שישאר חי לגמרי, עד כדי כך כחה של הצדקה, וזהו פירוש הפסוק "וצדקה תציל ממות".

מבאר כאן המהרש"א, שלמעשה הגמרא בב"ב בדף י', דורשת מזה שכתוב פעמיים "וצדקה תציל ממות" במשלי, שאחד מהם בא להציל מדינה של גהינם, ואחד מהם מציל את האדם ממותה משונה, כך אומרת שם הגמרא, והגמרא שם מבארת איזה סוג של צדקה זה שמציל ממותה משונה, וזה מתן בסתר שהוא לא נותן והוא לא יודע למי נותן, והמקבל לא יודע ממי הוא מקבל, וזהו באופן שהוא נותן את הכסף לגבאי של צדקה,

שאינ מזל לישראל, דאמר רב יהודה אמר רב, מניין שאין מזל לישראל מנין אנו יודעים שישראל הם מעל המזל, שנאמר (בראשית טו) ויוצא אתו החוצה שהקב"ה הוציא את אברהם אבינו החוצה, אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, (בראשית טו) בן ביתי יורש אותי, הכוונה לאליעזר שהוא בן ביתו, אמר לו לאו, (בראשית טו) כי אם אשר יצא ממעיך רק הוא יירש אותך, ולא בן ביתך, אמר לפניו אמר אברהם אבינו לפני הקב"ה, רבוננו של עולם, נסתכלתי באיצטגנינות שלי אני ראתי במזל שלי, ואיני ראוי להוליד בן ואני לא ראוי להוליד בן על פי המזל שלי, אמר ליה הקב"ה צא מאיצטגנינות שלך, שאין מזל לישראל, מאי דעתיך מה אתה חושב,

- דף קנ"ו ע"ב

דקאי צדק במערב שמזל צדק שהוא היה המזל של אברהם אבינו כפי שהמהרש"א מבאר שאברהם אבינו היה צדקן במצוות, והמזל שלו היה צדק, וצדק נמצא במערב ומערב הוא מקום מצונן ואינו ראוי להוליד, כפי שמביא כאן רש"י, ועל כן הבין אברהם אבינו על פי האיצטגנינות שמזלו צדק נמצא במערב וזהו מקום מצונן על כן הוא לא ראוי להוליד בן, מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח אני אחזיר את כוכב צדק למזרח ושם זה כן יהיה מחומם, שהוא מקום חום, ועל כן שוב כן תהיה ראוי להוליד, כך שהאיצטגנינות לגביך לא קובעת, והיינו דכתיב וזהו שכתוב (ישעיהו מא) מי העיר ממזרח צדק, יקראהו לרגלו, מבאר כאן רש"י, שהקב"ה קרא לצדק להביאו למזרח, דהיינו לרגלו, בשבילו, מי העיר ממזרח צדק, שצדק היה במזרח, יקראהו לרגלו, שהקב"ה קרא לו בשבילו והוא הביא את מזל צדק למזרח.

המהרש"א אומר, שלפי פירוש רש"י היה צריך להיות כתוב "מי העיר למזרח צדק", מי הביא את צדק "למזרח", ולא "ממזרח", ועל כן אומר המהרש"א, שמסתבר יותר שהקב"ה חימם את צדק ממזרח, דהיינו "מי העיר ממזרח" מי הביא את החום של מזרח, "צדק" הוא הביא את זה לצדק, "יקראהו לרגלו" הקב"ה הביא את החום של מזרח לצדק בשבילו, בשביל אברהם אבינו.

עוד מבאר כאן המהרש"א, כיצד אנחנו באמת למדים מן הפסוק של "ויוצא אותו החוצה" שהקב"ה אמר לו צא מאיצטגנינות שלך, שהרי אומר המהרש"א את הכוכבים הרי הוא לא ראה רק במחזה, בנבואה הוא ראה את הכוכבים, וא"כ בשביל מה הקב"ה היה צריך להוציא אותו החוצה כדי שיראה במחזה את הכוכבים, הרי על ידי נבואה הוא היה יכול לראות את זה גם בביתו, על כן נדרש כאן ש"ויוצא אותו החוצה" שהקב"ה אמר לו צא מאיצטגנינות שלך, שאין הכי נמי הוא לא היה צריך להוציא אותו החוצה אלא להוציא אותו מן האיצטגנינות, מן המזל.

אומרת הגמרא, ומדשמואל נמי אין מזל לישראל ומן המעשה של שמואל אנחנו גם כן יכולים לראות שאין מזל לישראל, דשמואל ואבלט כי שמואל והגוי שהוא היה חוזה בכוכבים ששמו אבלט, הווי יתבי היו ישובים, והווי קאזלי הנך אינשי לאגמא והלכו (ועברו לפנייהם) אנשים שהלכו לאגם לכרות קנים, אמר ליה אבלט לשמואל, האי גברא אותו אדם שאתה

עצי שבת פ' פרק עשרים וארבע – מי שהחשיך קניו ע"ב השרה

דף זה הודפס ע"י המורשה לשימוש הפרטי - כל הזכויות © שמורות למחבר: יואל צבי ערערא, רחוב חזון איש 3, בני ברק 51502, ניתן להשיג ספרים או דיסק לקריאה ולהדפסה עצמית אצל המחבר בתובת הנ"ל או בטל 03-5795243 או 057-3195242

שהצילה אותה לא רק ממיתה משונה אלא היא הצילה אותה ממיתה עצמה לגמרי, שהרי היא נשארה בחיים על אף שמזלה לפי החזוים בכוכבים היה שהיא צריכה למות ביום חופתה מ"מ היא ניצלה לא רק ממיתה משונה שזהו על ידי הכשת נחשב, אלא ממיתה עצמה, שהיא נשארה בחיים.

אומר כאן המהרש"א, שאנחנו רואים בשני המעשים שהעונש של המיתה על פי המזל היה צריך להיות דווקא על ידי נחש, על אף שהרבה שלוחים למקום, הרי הרבה דרכים למקום כדי להמית, א"כ מדוע כאן זה היה דווקא על ידי נחש, אומר המהרש"א שהרי כל המיתה שבאה לעולם זה על ידי אכילת אדם וחיה מעץ הדעת, ואז ניתן כח לארס של הנחש להמית כפי שכתוב בפסוק "ואתה תשופנו עקב", א"כ על ידי האכילה של אדם וחיה ניתן לו לנחש הכח להמית את האדם, א"כ כאן בשני המעשים אנחנו רואים, בין באותו אדם שהלך ליקטול את הקנים באגם שבמקום לאכול הוא את חלקו הוא לקח את חלקו ונתן לאדם אחר, דהיינו שהוא נמנע מאכילה ונתן אותו לעני, כמו כן בתו של ר' עקיבא לקחה את חלקה באכילה ונתנה את זה לעני, א"כ כאן הסתלק כחו של הנחש, שהרי כל כחו של הנחש בא מכח אכילה שאדם וחיה אכלו מה שלא היו צריכים לאכול, ואז ניתן כח לנחש להמית, כאן על ידי שהם עשו עם האכילה הזאת צדקה על ידי זה את סילקו את שולטנותו של הנחש, הם סילקו את כחו, וכך הוא לא יכל היה להמית אותם, והמעשים האלו באים לרמוז לנו שעל ידי צדקה של אכילה לוקחים מן הנחש שלטונו שקיבל על ידי אכילה של איסור.

עוד אומרת הגמרא, ומדרכי נחמן בר יצחק נמי אין מזל לישראל גם מהמעשה של ר' נחמן בר יצחק אנחנו רואים שאין מזל לישראל, שעל ידי תפלה וזכות אפשר להנצל מן המזל, דאימיה דרבי נחמן בר יצחק כי אמו של ר' נחמן בר יצחק, אמרי לה כלדאי אמרו לה החזוים בכוכבים, בריך גנבא הוה הבן שלך לפי המזל הוא יהיה גנב.

ושואל כאן המהרש"א וכי כיצד הם יכלו לדעת שהוא יהיה גנב, כי בשלמא אליבא דמ"ד שמזל שעה גורם, אז זה פשוט, כי הם ראו שהוא נולד במזל של לבנה, שעל זה כתוב שאם גנב מצלח, על כן הם אמרו שהוא יהיה גנב, אבל למ"ד שמזל יום גורם, ושם אנחנו ראינו שהמזל של גניבה זה למי שנולד בחד בשבא, ששם כתוב שאו שהוא יהיה ריש גנבי או מלך, כמו רב אשי, א"כ משם כלל אין הכרח שהוא יהיה גנב, ועל כן אומר המהרש"א שאליבא דמ"ד מזל שעה גורם יותר מובן. ממשכה הגמרא, אחרי שהיא שמעה זאת מהכלדאי, לא שבקתיה גלויי רישיה היא לא הניחה לבן שלה לגלות את ראשו לעולם, אמרה ליה, כסי רישך תכסה את ראשך כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא כדי שתהיה עליך יראת שמים, ובעי רחמי ובתוספת לזה תבקש רחמים, כפי שרש"י אומר שלא ישלוט בך יצר הרע, לא הוה ידע אמאי קאמרה ליה כל זמן שהוא התנהג כך אז לא היה לו את היצר של גניבה, ועל כן הוא לא ידע מדוע אמו החמירה עליו כל כך בכסוי ראש, וכמו כן היא אמרה לו שהוא יבקש רחמים שיצר הרע לא ישלוט בו, אבל יומא חד יום אחד, יתיב קא גריס תותי דיקלא הוא ישב ולמד מתחת לדקל, נפל גלימא

שאו הוא לא יודע לאיזה עני הוא נתן והעני לא יודע ממי הוא קיבל, והתוס' שם שואלים שהרי זו היא מצוה כל כך גדולה זה היה צריך יותר להציל אותו מדינה של גיהנם מאשר ממיתה משונה, ועונים התוס' שלהציל את האדם מפגעים בעולם הזה צריך דווקא מצוות מיוחדות, שאנחנו רואים שרק מצוות גדולות מאד הם הם שאנחנו אומרים עליהם שהקרן קיימת לו לעולם הבא והאדם כבר זוכה גם בעולם הזה לאכול מפירותיהם, ועל כן דווקא מתן בסתר כזה שהיא מצווה חשובה מאד היא זו היכולה להציל את האדם גם בעולם הזה ממיתה משונה, עכ"פ שם אנחנו רואים שהגמרא דורשת שצדקה תציל ממות זה הולך לענין ממיתה משונה.

עונה המהרש"א, שזה מה ששמואל כאן בא לומר, שכאן אנחנו רואים שצדקה תציל ממות זה כל כך חשוב, לא רק להציל ממיתה משונה, אלא זה יכול גם להציל יותר מכך, זה יכול להציל שהאדם לגמרי ישאר בחיים, גם לתת לו חיים ממש כמו שאנחנו רואים כאן במעשה שאותו יהודי על ידי שהוא עשה מעשה צדקה חשוב הוא זכה וקיבל חיים ממש, לא רק ניצל ממיתה משונה אלא ניצל ממיתה לגמרי.

אומרת הגמרא, ומדרכי עקיבא נמי אין מזל לישראל ומדרי עקיבא גם כן אנחנו רואים שאין מזל לישראל, ואומר המהרש"א שמשני המעשים כאן אנחנו רואים שהענין הוא לגבי יחיד מישראל, גם המעשה של שמואל היה לענין יחיד מישראל וגם המעשה של ר"ע לקמן זה גם כן כמעשה של יחיד מישראל, ומכאן גם כן אנחנו רואים שכל המחלוקת בין ר' חנינא לר' יוחנן זה רק לענין יחיד מישראל.

דרכי עקיבא היא ליה ברתא, לר' עקיבא היתה בת, אמרי ליה כלדאי אמרו לו החזוים בכוכבים, ההוא יומא דעיילא לבי גנבא באותו יום שהיא תכנס לחופה, טריק לה חיויא ומיתא נחש יכיש אותה והיא תמות, כך הם ראו בכוכבים, הוה דאינא אמילתא טובא היה ר' עקיבא דואג על כך מאד, כיון הוא ראה שמזלה הוא שהיא תמות ביום חופתה במיתה משונה כזאת על ידי נחש, אומרת הגמרא, ההוא יומא ביום זה של חופתה שקלתא למכבנתא היא לקחה את הסיכה של זהב שבראשה, דצתא בנודא היא תחבה אותה בקיר, איתרמי איתיב בעיניה דחיויא וקרה הדבר שהיא תחבה את זה לתוך עינו של הנחש (שהתחבה שם בתוך הנקב שבקיר), לצפרא למחרת בבקר, כי קא שקלה לה כשהיא הוציאה את הסיכה מן הקיר, הוה קא סריך ואתי חיויא בתרה נמשך ונגרר הנחש אחרי הסיכה, אמר לה אבוה ר' עקיבא לבתו, מאי עבדת מה עשית שניצלת מן הנחש, אמרה ליה אז היא ענתה לו בפניא לפנות ערב אתא עניא בא עני קרא אבבא וקרא בדלת (ודפק על הדלת), והוה טרידי כולי עלמא בסעודתא וכל הציבור היה עסוק בסעודה, וליבא דשמעיה ולא היה אחד שישמע את קריאתו של אותו העני, קאימנא אז קמתי שקלתי לריסתנאי לקחתי את המנה דיהבית לי שנתנו לי לסעודה, יהבתיה ניהליה ונתתי אותה לעני, אמר לה ר' עקיבא מצוה עבדת עשית מצוה וזו היא הסיכה שניצלת ממיתה, וגם כאן נפק רבי עקיבא יצא ר' עקיבא ודרש, וצדקה תציל ממות, ולא ממיתה משונה, אלא ממיתה עצמה, גם כאן אנחנו רואים שהצדקה היתה כל כך חשובה

המזל, ודוגמא אחת הוא מביא שם בשם הסמ"ק, שהסמ"ק אומר מדוע באמת מחכים עם בני הישיבות שמתחילים את המסכת בראש חודש ולא מתחילים מיד אחרי החגים, אומר שם הסמ"ק שסיבה אחת זה לחכות לבחורים שיגיעו מחוץ לעיר, וסיבה נוספת זה להתחיל בתחלת החודש בראש חודש לסימן טוב, ועוד מביא שם הבית יוסף עוד כמה וכמה דוגמאות שאנחנו רואים שעושים דברים לסימן טוב, ואנחנו לא חוששים לדעתו של הרמב"ם, וההוכחה שלו מן הסוגיא כאן שאנחנו רואים שיש אפשרות להסתמך על המזלות כמו שאנחנו רואים שר' עקיבא היה מודאג מן המזל, כך שהוא כן חשש למזל, על אף שעל ידי זכות ותפלה אפשר לשנות את זה, אלא שזהו באמת מה שצריך לדעת שעל ידי זכות ותפלה אפשר לשנות את המזל.

משנה. אומרת המשנה, **מחתכין את הדלועין לפני הבהמה** מותר לחתך את הדלועים לפני הבהמה, מסביר רש"י שמדובר כאן בדלועין שהיו תלושין כבר מערב שבת, שלא נתלשו בשבת על ידי איזה צורה, אלא שהיה תלושים כבר מערב שבת, ומ"מ יש כאן חידוש שמוותר לחתך את הדלועים לפני הבהמה כיון שסתם של דלועים לא עומד למאכל בהמה, אלא זה עומד לאדם, מ"מ מחתכין את הדלועים לפני הבהמה, וכמו כן **ואת הנבלה לפני הכלבים**, מדובר כאן בנבלה שהתנבלה בשבת, דהיינו שהיא מתה בשבת, שבבין השמשות היא היתה עדיין חיה והיתה מיועדת לאכילה לאדם, כיון שעדיין אפשר היה לשחוט אותה, אלא שבשבת היא התנבלה, ואת זה אומרת המשנה מותר לחתך את זה לפני הכלבים, שזה לא נחשב למוקצה כיון שזה היה מוכן לאדם, אלא אנחנו כן מתירים את זה וזה לא מוקצה, זו היא דעתו של ת"ק.

רבי יהודה אומר, אם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה, לפי שאינה מן המוכן, ר' יהודה סובר שכיון שהיא התנבלה בשבת הרי בערב שבת בין השמשות היא עדיין היתה חיה ועל כן היא היתה מוקצית, על כן נאמר כאן מגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכוליה יומא, ואינה מן המוכן בשבת, ועל כן אסור לחתך את הנבלה לפני הכלבים אם היא לא התנבלה מערב שבת.

מלשון רש"י כאן, שהוא אומר שבמחתכין את הדלועין החידוש הוא שכיון שהם עומדים סתמן לאדם, משמע כאן שר' יהודה כשהוא בא לחלק ולומר אם לא היתה נבלה מערב שבת הוא חולק בין על נבלה ובין על דלועין.

ולמעשה לומד כך הרע"ק"א במשניות בתוס' רע"ק"א בפירוש המשנה, שאליבא דרש"י ר' יהודה חולק בין על נבילה ובין על דלועין, שגם הדלועין אסור לחתך לדעת ר' יהודה לפני הבהמה, כיון שהדלועין האלה עומדין בסתמן לאדם, אלא שבאמצע השבת הוא בא ושינה את דעתו ורוצה לתת את זה לפני כלבים על כן זה נחשב למוקצה לענין זה ואסור לחתך את זה לפני הכלבים.

אבל פירוש הרא"ש כאן מביא בשם פירוש רש"י, שהכוונה כאן במחתכין את הדלועין מדובר כאן בדלועים כאלה שהם באמת לא נחשבים למוקצה, שהם ראויים לאכילה, והחידוש כאן הוא לא בגלל שמיועדים לאדם, אלא כפי שלמדנו בדף

מעילויה רישיה ונפלה הגלימה מעל ראשו, דלי עיניה אז הוא הרים את עיניו, הוא לדיקלא וראה את הדקל שתחתיו הוא ישב, אלמיה יצירה תקף אותו יצרו סליק טיפס במהירות על העץ פסקיה לקיבורא בשיניה ותפס אשכול של תמרים בשיניו ותלש אותו, והדקל לא היה שלו, ואז הוא ראה מה חזק הוא היצר של הגניבה שממנו הוא ניצל ועל ידי שהוא כיסה את ראשו הוא ביקש רחמים, שברגע שהגלימה רק ירדה מראשו מיד תקף אותו כל כך יצרו שהוא עלה במהירות על העץ ופסקיה לאשכול בשיניו.

ומקשה המהרש"א, שלמעשה כל אדם צריך לכסות את ראשו, וזהו מטעם אחר, בגלל ששכינה למעלה מראשו של אדם, ואם כן מהו החידוש כאן בר' נחמן בר יצחק שהוא כיסה את ראשו, הרי כל אדם זקוק לכסוי ראש בגלל ששכינה למעלה מראשו. ועונה המהרש"א שכנראה שכאן אמו של ר' נחמן בר יצחק דקדקה לכסות את ראשו יותר מאשר בני אדם רגילים, שיהיה לו יותר כובד ראש ויותר יראת שמים כדי שלא יהיה גנב.

ועל כן אומר המהרש"א שבוה מוסבר מה שכתוב הלשון נפל גלימא מעל רישיה, ואנחנו יודעים שתמיד קוראים לזה "סודר על רישיהון", כפי שרואים שרבנן היו לובשים סודר וזהו מלשון "סוד ה' ליראיו" שיראי הם יוצאים בסודר על ראשם, ומה כאן הכוונה גלימא, אלא בהכרח שאמו של ר' נחמן בר יצחק הוסיפה לכסות את ראשו בתוספת לכסוי הרגיל שכל בני אדם מכסים את ראשם בגלל ששכינה למעלה מראשם, היא הוסיפה לו עוד גלימא על ראשו כדי שיהיה לו כובד ראש טפי בגלל היראת שמים כדי להנצל מאותם דברים שהכלדאי אמרו עליו, וזו הכוונה כאן נפל גלימא מעילויה רישיה, שלא כל כסוי הראש נפל, אלא התוספת הזאת שאמו היתה מלבישה אותו לתוספת יראת שמים יותר מאשר בני אדם רגילים, הגלימא הזאת נפלה מעל ראשו וכבר אלמיה יצריה.

ולמעשה אנחנו רואים כאן מן הסוגיא, מן המעשה של אמו של ר' נחמן בר יצחק, מר' עקיבא, וכמו כן משמואל, שגם כלל ישראל יכולים להשתמש במזל, דהיינו שהם יודעים מן המזל, וכמו שאנחנו רואים בר' עקיבא שהוא ידע על ידי המזל שבתו צריכה למות והוא היה מודאג מכך, הרי אנחנו רואים שמוותר להשתמש במזל, אלא שצריך לדעת שעל ידי תפלה וזכות אפשר לשנות את זה.

אלא שהרמב"ם (בהל' ע"ז פ' י"א הלכה ט') לא פוסק כך, הוא פוסק שאדם שהולך לשאול בחוזים בכוכבים שיגידו לו את מזלו על פי האיציטגנינות, ולפי זה הוא הולך לקבוע באיזה יום לעשות מה שהוא מסויים, ביום זה שהמזל שלו מוצלח, אומר הרמב"ם שאדם כזה מקבל מלקות, שהוא עובר על לא תעוננו (ויקרא י"ט).

והבית יוסף ביו"ד בסימן קע"ג מביא את דעתו של הרמב"ם, והוא מביא את הרמב"ן שחולק עליו מכח סוגית הגמרא שלנו, שכאן בגמרא אנחנו רואים שחז"ל ידעו שאפשר לסמוך על המזל במדת מה, שהעולם כן מונהג על ידי המזל, אפילו אם אנחנו סוברים שאין מזל לישראל, אבל על ידי תפלה וזכות אפשר לשנות את זה ואין בזה איסור לשאול על פי המזל.

ומביא שם הבית יוסף שרואים שהרבה מנהגים שנקבעו לשם סימן טוב להתחיל בזמן טוב מסויים, בזמן שהוא טוב על ידי

עצי שבת פ' פרק עשרים וארבע – מי שהחשיך קניו ע"ב השדה א'רצא

דף זה הודפס ע"י המורשה לשימוש הפרטי - כל הזכויות © שמורות למחבר: יואל צבי ערערא, רחוב חזון איש 3, בני ברק 51520, ניתן להשיג ספרים או דיסק לקריאה ולהדפסה עצמית אצל המחבר בכתובת הנ"ל או בטל 03-5795243 או 057-3195242

כ"י יתיב אקילקליתא רק כשהוא היה יושב על האשפה, דהיינו שהוא היה מושב את הטריפה על האשפה, דאמר כי הוא היה אומר **דילמא לא מתכשרא** שמא אחרי הבדיקה יתגלה שאותה בהמה היא באמת טריפה, ואפילו לכלבים לא חזיא, ואז זה מוקצה כיון שאי אפשר להאכיל את זה אפילו לכלבים, שהוא סבר כר' יהודה שאמר שאם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה לפי שאינה מן המוכן, על כן הוא לא הסכים לראות את הטריפה רק אם זה יהיה מונח במקום כזה שאפשר יהיה להשאיר את הבהמה שם אם יתגלה שהיא אכן טריפה, שהרי אז היא נהיית מוקצה, וא"כ אנחנו רואים שהוא באמת סבר כר' יהודה.

ושמואל אמר הלכה כרבי שמעון ושמואל סבר שההלכה היא כר' שמעון דלית ליה מוקצה, ואת זה כבר ראינו מכרכי דזווי, שמשם יודעים גם שרב סבר כר' יהודה, וכמו כן משם יודעים גם ששמואל סובר כר' שמעון שלית ליה מוקצה מזה שהוא התיר אל הטלטול של כרכי דזווי.

ואף זעירי סבר הלכה כרבי שמעון וגם זעירי סבר שההלכה כר' שמעון דלית ליה מוקצה, דתנן שלמדנו במשנה, בהמה שמתה לא יזינה ממקומה בהמה שמתה הרי היא נהיית מוקצה ואסור להזיז אותה ממקומה, ותרנמא זעירי וזעירי תרגם את אותה משנה והסביר, **בבהמת קדשים** שמדובר דווקא בבהמה של קדשים, שהיא אסורה בהנאה ואסור להאכיל אותה לכלבים בגלל הקדושה שיש בה, שבהמת קדשים אסור להאכיל אותה לכלבים, אבל בחולין שפיר דמי אבל בבהמת חולין שמתה בשבת אין את ההלכה של לא יזינה ממקומה, א"כ בהכרח שזעירי סובר באמת כר' שמעון ולא כר' יהודה.

ואומרים כבר התוס' שאליבא דאמת יש לו עוד סיבות לזעירי להקים את המשנה שם של בהמה שמתה לא יזינה ממקומה בבהמת קדשים, לא רק בגלל ההלכה כר' שמעון שאם אנחנו סוברים כר' שמעון אז כן מותר להזיז אותה ממקומה, לא זה היה כאן ההכרח לכאורה, אבל אומרים התוס' צריך לומר שהגמרא כאן ידעה שהסיבה האמיתית שזעירי הקים את המשנה שם בבהמת קדשים היא בגלל שהוא סבר כר' שמעון, שעל אף שהיו לו עוד סיבות להקים את המשנה בצורה כזאת מ"מ ידעה הגמרא שזהו הטעם, ועל כן היא הביאה את זה כראיה שזעירי סובר כר' שמעון.

ואף רבי יוחנן אמר הלכה כרבי שמעון ר' יוחנן גם כן אמר הלכה כר' שמעון, ועל זה אין לנו כבר משנה או מימרא של ר' יוחנן שסובר כך, אלא שהגמרא ידעה שר' יוחנן פוסק הלכה כר' שמעון.

א"כ יש לנו כאן שלשה מאן דאומרים שסוברים הלכה כר' יהודה, וזהו עולא ורב ולוי, ויש לנו שלשה מאן דאומרים שסוברים הלכה כר' שמעון, וזהו שמואל ר' יוחנן וזעירי, (וג"ל שהטעם שהגמרא אמרה הסימן שח"ו במקום שז"ח כי למעשה ר' יוחנן מובא כאן בסוף, היינו כי באמת הוא נאמר לפני זעירי, אלא שבגמרא הביאו אותו לבסוף כי הגמרא הולכת להקשות על זה).

שואלת הגמרא, ומי אמר רבי יוחנן הכי וכי אפשר לומר שר' יוחנן סבר הלכה כר' שמעון דלית ליה מוקצה, והא אמר רבי

קנ"ה ע"ב, שהגמרא שם אמרה שמדובר בדלועין קשים, ועל כן החיתוך נחשב לאשוויי אוכלא, ואשוויי אוכלא מותר כפי שלמדנו שם את המחלוקת בין רב יהודה לרב הונא, מה התירו בשבת, האם התירו בשבת להשוות אוכל לבהמה או שהתירו בשבת רק לטרוח באוכל שהוא כבר נחשב לאוכל, ולפי זה היה תלוי הנפקא מינה בפירוש המשנה אם נאמר שמדובר בחיתוך דלועין שהם נחשבים לאוכל, או בחיתוך דלועין שאינם נחשבים לאוכל, עכ"פ והו חידוש המשנה כאן לענין טירחא במאכלים לצורך בהמה, איזו טירחא התירו ואיזו טירחא אסרו, וזה תלוי במחלוקת שלמדנו בדף קנ"ה בין רב הונא לרב יהודה אם טירחא באוכל שהוא כבר מוכן התירו או זהו החידוש של המשנה שמותר לחתך דלועין שזה לא נחשב לאשוויי אוכלא אלא לטירחא באוכלא, ואם נאמר אליבא דרב יהודה כפי שנפסק באמת להלכה שרק להשוות אוכל מותר אבל לטרוח באוכל מוכן אסור, אז החידוש כאן במשנה שמחתכין את הדלועין לפני הבהמה שזה נחשב לאשוויי אוכלא, וזהו החידוש כאן של המשנה, וא"כ לפי זה רב יהודה כלל לא חולק, שהחידוש הראשון של המשנה לא מדבר כלל מעניני מוקצה ומוכן לשבת, אלא מדבר לענין טירחא באוכלין, כך מביא כאן פירוש הרא"ש.

אבל כפי שהזכרנו התוס' רעק"א לומד שמפירוש רש"י אצלנו שאומר שהדלועין התלושים ומיהו סתמן לאו למאכל בהמה קיימי אלא לאדם, משמע שהוא למד שהמחלוקת בין רב יהודה לת"ק היא בין על נבילה ובין על דלועין.

גמרא. אומרת הגמרא, **איתמר** נאמר בבית המדרש, (ער"ל שח"ו סימן, והם ראשי תיבות של האמוראים שאמרו כאן את הפסק הלכה בענין ר' שמעון ור' יהודה כפי מי פוסקים, עולא, רב, לוי, שמואל, ר' יוחנן, זעירי).

אמר עולא הלכה כרבי יהודה עולא פסק שההלכה היא כרב יהודה שאוסר את חיתוך הנבלה לפני הכלבים בשבת. (ושמואל אמר הלכה כרבי שמעון).

ואף רב סבר הלכה כרבי יהודה וגם רב פסק הלכה כר' יהודה, מדברכי דזווי מפרש כאן רש"י שכרכי דזווי זהו מחצלות העשויות לספינות לכסות את הסחורה שנמצאת בהן, והמחצלות האלו הם מוקצה, ויש דיון בראשונים איזה מוקצה זה, ישנם כאלה שאומרים שזה מוקצה בגלל שזה מיועד לסחורה ועל כן זה מוקצה, וישנה דעה שאומרת שזה מוקצה בגלל שזה סתירת אהל, שזה כעין אהל על הסחורה וכשזה יתמוטט זה מוקצה בגלל סתירת אהל, עכ"פ זהו מוקצה, ובזה אנחנו מוצאים מחלוקת, דרב אסר שרב אסר את אותם מחצלות בטלטול מדין מוקצה, ושמואל שרי ושמואל התיר את אותם מחצלות בטלטול, הרי אנחנו רואים שרב שאסר פסק כר' יהודה במוקצה, ושמואל שהתיר פסק כר' שמעון במוקצה, עכ"פ אנחנו רואים כאן שדעתו של רב כר' יהודה.

ואף לוי סבר הלכה כרבי יהודה גם לוי סבר שההלכה היא כר' יהודה בדיני מוקצה, כי הא דלוי [כפי העובדות שהיו אצל לוי], כי הווי מיייתי טריפתא לקמיה שכשהיו מביאים טריפה לפני לוי **ביומא טבא** ביום טוב, לא הווי חזי לה הוא לא היה בודק אותה לראות אם היא כשרה או טריפה, אלא